

Ajankohtaisesti kristillisen sionismin historiallisista taustoista

Arvio teoksesta Stewart, Timo R. *Luvatun maan lumo. Israelin kristityt ystävät Suomessa*. Gaudeamus. 2022. 365 s. ISBN 978-952-345-197-1.

Joonas Tammela

Monilla tieteenaloilla, myös historiantutkimuksessa, julkaisut usein saavuttavat julkaisuhetkellään ajankohtaisuutensa huipun. Ajoittain tutkimukset kuitenkin muuttuvat myöhemmin vielä merkityksellisemmiksi. Loppuvuodesta 2022 julkaistu *Luvatun maan lumo* kuuluu tähän sarjaan. Vaikka teos oli jo julkaisuvuonnaan Tietokirjallisuuden Finlandia -ehdokkaana, sen sisältö nousi arvoon arvaamattomaan noin vuosi julkaisemisensa jälkeen. Israelin ja Palestiinan väliset, 1940-luvun lopulta alkaen jatkuvasti enemmän tai vähemmän jännittyneet suhteet leimahtivat lokakuussa 2023. Tähän päivään asti jatkunut Gazan sota on herättänyt Suomessa kysymyksiä niin Palestiinan ja sen asukkaiden oikeuksista omaan valtioon kuin Israelin sotatoimien oikeutuksesta sekä kysymyksiä sen toteuttamasta mahdollisesta kansanmurhasta. Tämä on jatkuvasti synnyttänyt mielenosoituksia sekä keskustelua Suomen kansainvälispoliittisesta asemoitumisesta Gazan sotaan ja Israelin kanssa ajan saatossa luotujen moninaisten yhteistyömuotojen katkaisemisesta. Keskustelussa esiintyvät muun ohessa kysymykset: miksi edelleen moni suomalainen osoittaa sympatioita Israelia ja sen juutalaisväestöä kohtaan ja miksi Israelin toimien tukemisella nähdään olevan uskonnollinen ulottuvuus? Käsillä oleva VTT Timo R. Stewartin tietokirja on siis hyvin ajankohtainen kontribuutio aiheeseen.

Teoksen kirjoittaja on ollut paljon esillä. Hän on meneillään olevan Gazan sodan aikana Ulkopoliittisen instituutin vanhempana tutkijana tullut suomalaisille tutuksi antamalla medialle analyyseja ja kommentteja konfliktista ja sen taustoista. Myös tiedeyhteisö on arvostanut Stewartin antamia lausuntoja. Tieteentekijöiden liitto myönsi hänelle Vuoden tietentekijä -palkinnon kuluvana vuonna. Jo käsillä olevaa teosta kirjoittaessaan Stewart oli ehtinyt meritoitua uskonnon ja yhteiskunnan suhteiden tutkijana muun muassa kirjoittamalla tutkimusmatkailija Valter Juveliuksesta (2020) sekä osallistumalla Suomen Kristillisdemokraattien puoluehistorian kirjoittamiseen (Päivärinne & Stewart 2008). *Luvatun maan lumo* on Lähi-idän tilanteen asiantuntijan

suuremmalle yleisölle kirjoittama tietokirja, joka suurimmaksi osaksi seurailee hänen Helsingin yliopistoon tekemäänsä väitöskirjaa (2015).

Väitöskirjassaan Stewart käsitteli suomalaisten kristittyjen käsityksiä Israelista 1800-luvun lopusta 1960-luvulle. Tässä tietokirjassaan hän ulottaa käsittelyn 2000-luvun alkupuolelle. Työn keskeinen käsite on *kristillinen sionismi*, jossa Israelin valtiolle ja väestölle osoitetaan tukea liittämällä niihin raamatullisia perusteluja. Tätä ilmiötä tarkastellessaan teos hyvin luontaisesti tulee käsitelleeksi kahta muutakin 1900-luvun poliittisen historian kannalta huomionarvoista ilmiötä, nimittäin kysymyksiä suomalaisten suhtautumisesta antisemitismiin sekä Palestiinan kysymykseen niin kristillisissä yhteisöissä kuin laajemmin yhteiskunnassa. Käsittelyssä ovat poliittisten, kulttuuristen sekä kirjallisuuden ja muiden mediamuotojen luomien Israel-yhteyksien ja -käsityksien ohessa suomalaisten henkilökohtaiset ja turistilliset yhteydet. Kaikki nämä loivat mielikuvia Israelin alueesta, valtiosta ja väestöstä.

Valittu käsittelytapa, joka yhdistää monenlaisia tutkimusaineistoja, on mielekäs. Varmasti suurimmalla osalla nykysuomalaisista on näkemyksiä käsiteltävästä teemasta. Lähi-idän vuosikymmeniä jatkuneet levottomuudet ovat sukupolvesta toiseen muovanneet mielikuvia Israelin valtiosta ja sen oikeutuksesta. Tuhannet suomalaiset ovat käyneet lomamatkoilla Israelissa. Monille 1900-luvun jälkipuoliskolla nuoruuttaan eläneille puolestaan kibbutseilla työskentely muodostui pienimuotoiseksi sukupolvikokemukseksi. Lisäksi useissa herätyskristillisissä yhteisöissä – joiden toimintaa teos kuvailee monipuolisesti – mukana tai niiden vaikutuspiirissä olleille Israeliin liittyvä opetus ja Israelia tukevat toimintamuodot ovat tuttuja. Tematiikkansa kannalta *Luvatun maan lumo* onkin hyödyllistä ja opettavaista luettavaa suurelle joukolle suomalaisia. Se antaa tietokirjan muotissa raameja ja heijastelupintoja kunkin omille muistoille, kokemuksille ja mielikuville Israelista ja siihen liittyvästä työstä Suomessa. Teoksen käsittelytapa on kronologinen. Se sisältää ilmiön käsittelyä elävöittäviä valokuvia ja karttoja. Monipuolinen lähdeluettelo osoittaa Stewartin lukeneisuuden. Lukukokemusta auttaa teoksen lopusta löytyvä henkilöhakemisto.

Huomionarvoisia aatehistoriallisia näkökulmia

Luvatun maan lumo tarjoaa lukijalle tietoa useista mielenkiintoisista kristillisen sionismin ilmenemismuodoista pitkällä 1900-luvulla. Arviossani nostankin esille valikoituja yksityiskohtia, joihin kiinnitin huomiota omasta aatehistoriallisesta asiantuntemuksestani käsin. Stewart pyrkii selvittämään, miksi niin moni suomalainen on – niin uskonnollisista kuin muista syistä – ollut kiinnostunut kaukaisesta Israelista sekä ollut valmiita tukemaan Suomeakin nuoremman valtion kehitystä ja sen sisä- ja ulkopoliittista toimintaa. ”Miksi” on tärkeä mutta aatehistoriallisesti aina haastava kysymys. Tässäkkin teoksessa kirjoittaja on joutunut painimaan ilmiöiden syy-seuraussuhteiden, joita on usein hankala osoittaa vedenpitävästi, kanssa. Vaikka niitä olisi ajoittain voinut syventää edelleen, Stewart onnistuu pitkin teosta antamaan uskottavan kuuloisia perusteluja kristillisen sionismin ilmenemismuotojen kehitykseen eri aikoina vaikuttaneista tekijöistä. Syy-seuraussuhteisiin liittyvät kysymykset ovat laajemminkin oleellisia historiatieteiden kannalta, joten tässä suhteessa Stewartin teos varmasti tarjoaa eväitä muidenkin ilmiöiden tutkimista varten.

Toinen ilmiö, jonka kannalta teos edustaa oikein tervetullutta kontribuutiota, ovat pitkin teosta esiintyvien ja kristillisessä sionismissa hyödynnettyjen raamatunkohtien (esim. Hes. 37:11–14) muuttuvien sekä vaihtelevien ja osin ristiriitaistenkin tulkintojen erittelemineen. Ne osoittavat, että moni lukijoille tuttu ja usein toistettu tulkintamallikin on tulosta historiallisista kehityskuluista. Raamatunkohtien monitulkintaisuus ei ole tieteellisesti uusi avaus, mutta se on erinomaisen tärkeä muistutus tarkasteltaessa uskonnon ja poliittisen toiminnan välisiä suhteita. Samalla se osoittaa, että monet tänä päivänäkin toteutettavassa Israel-työssä hyödynnetyt tulkintatavat ovat lopulta melko nuoria. Esimerkiksi tulkinta juutalaiskansan Raamatussa ennustetusta paluusta luvattuun maahan alkoi saada Suomessa – ja pääasiassa herätyskristillisyydessä – tuulta alleen käytännössä vasta 1900-luvun taitteesta lähtien. Saman kaltaisia tärkeitä huomioita edustavat erilaisten sionismiin liittyvien avainkäsitteiden tiiviit analyysit. Ne osoittavat, kuinka osa raamatullisen sanaston suomenkielisistä muodoista (esim. *israelilainen*) on tarjonnut niiden tulkitsijoille mahdollisuuksia perustella nykyisen Israelin valtion ja väestön yhteyttä Raamatussa esiintyvään Israeliin.

Monenlaisen lähdeaineiston varaan rakentuvassa tietokirjassa on täytynyt tehdä ratkaisuja, joissa joitain 1900-lukuun sisältyviä ajanjaksoja käsitellään lyhyemmin. Stewart tekeekin viisaasti esimerkiksi kirjoittamalla toisen maailmansodan ajasta varsin lyhyesti, sillä kokonaiskuvan kannalta oleellisempaa on tulkintojen muutos ja jatkuvuus Palestiinan alueen valtopoliittisen kehityksen kannalta merkityksellisellä 1940-luvun lopulla. Teoksen aikarajauksen valinta toki herättää perusteltuja kysymyksiä. Varsinainen analyysi alkaa 1800-luvun lopulta, jolloin suomalaisia – pääasiassa kirkollisia edustajia – alkoi omakohtaisesti käydä Palestiinan alueella sekä jakaa kokemuksiaan ja keskustella mielikuvistaan. Tutkimustehtävään nähden rajaus on perusteltu, mutta teoksen alussa hyvin lyhyesti selvitetystä varhaisempien vuosisatojen Israeliin liitetyistä tulkinnoista ja harvoista sinne tehdyistä matkoista olisi varmasti irronnut enemmänkin.

Kirjoittaja mainitsee pitkin teosta varsin yleisluontoisesti, kuinka vuosisatojen ajan vakiintunut kirkollinen opetus oli luonut suomalaisille Israeliin liittyviä mielikuvia. On ymmärrettävää, että kirkollisen opetuksen sisältöä ei ole syvällisemmin ryhdytty erittelemään, mutta sellainen olisi tarjonnut jossain määrin lisätukea argumenteille. Esimerkiksi se kiinnostava huomio, että useat Palestiinan alueen kävijät 1900-luvun taitteessa pettyivät alueen geografiaan, siisteystasoon, väestöön ja raamatullisten pyhien paikkojen ympäristöön, olisi saanut lisää vivahteita erittelemällä tarkemmin niitä ihanteellisia mielikuvia, joita kristillisen opetuksen avulla oli sukupolvesta toiseen luotu. Olisi ollut myös tarpeellista mainita, että varsinkin 1600–1700-luvuilla Ruotsin valtakunnan uskonnollis-poliittisessa kielessä Israelin metaforat olivat tärkeitä keinoja luoda käsityksiä omasta kansallisesta yhteisöstä (esim. Ekedahl 1999; Ihalainen 2005; sekä vuoden 2022 jälkeen julkaistusta tutkimuksesta erit. Tammela 2025). Mielikuvien luomisen historian näkökulmasta teos on kuitenkin erityisen kiinnostava ja suurilta osin hyvin onnistunut kokonaisuus.

Uskonnon ja politiikan risteyskohtia 1900-luvun Suomen historiassa

Luvatun maan lumo tarjoaa koko 1900-luvun kattavan kuvauksen suomalaisten suhtautumisesta Israeliin. Vuosisadan aikana tulkinnat ehtivät muuttua ja

monipuolistua, mutta kirja kuvaa vakuuttavasti, että kristillinen sionismin kannatus on aina vuosisadan alkupuolelta alkaen ollut jatkuvasti vahvinta herätyskristillisyydessä – ja ennen kaikkea lopunaikojen profetioiden roolia painottaneessa helluntaiherätyksessä. Teosta voi monessa suhteessa sanoa myös mielenkiintoiseksi kontribuutioksi nimenomaan helluntaiherätyksen historiaan. Moni 1900-luvun taitteen ensimmäisen aallon Israelin kävijöistä oli valtiokirkon pappi, ja Suomen Lähetysseuran – pääasiassa epäonnistuneeksi koettu – lähetystyö oli ensimmäisiä suomalaisten konkreettisia toimintamuotoja Palestiinan alueella. Silti kirkon sisällä Israeliin liittyvien raamatullisten merkkien korostamisessa erottautuivat lähinnä niin sanottuun viidesläisyyteen kuuluneet vaikuttajat. Teos siis syventää esimerkiksi Paavo Ahosen (2017) tulkintoja kirkollisten vaikuttajien suhtautumisesta juutalaisiin. Israelin valtion perustamiselle (1948) ja sen kehityksen tukemiselle sen sijaan löytyi sinällään vahvaa kannatusta niin kirkon sisällä kuin muuallakin suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksen ansioihin kuuluu ehdottomasti ratkaisu käsitellä monipuolisesti kristillisessä lehdistössä käytyä keskustelua Israelista, sillä varsinkin eri suuntausten pienilevikkiset julkaisut ovat monille lukijoille tuntemattomia. Eri lehdissä esitettyjen näkemysten raportointi on toki melko kaavamaista, mutta niiden kategorisoinnissa Stewart on sinällään onnistunut oivallisesti. Uudempien medioiden, erityisesti television, hyödyntämisestä 1900-luvun jälkipuoliskolla lukija olisi varmasti odottanut monipuolisempaa luonnehdintaa. Niiden ohjelmien sisältöön tutkijan on kuitenkin täysin ymmärrettävästi työläämpää päästä käsiksi kuin kirjallisiin lähteisiin.

1940-luvulta lähtien suomalaisella mediakentällä asemoiduttiin Lähi-idän kysymyksissä lähes yksimielisesti Israelin taakse. Arabiväestön näkökulmia ymmärrettiin lähinnä poikkeustapauksissa, ja aina kuuden päivän sotaan (1967) asti suomalainen media oli yleisesti hyvin Israel-myönteistä. Kuuden päivän sodan jälkeenkin myönteisyys Israelille eli suomalaisessa julkisessa keskustelussa vahvana. Israelin toimintaa kritisoivat ja Palestiinan arabiväestön oikeuksia tukevat näkemykset yleistyivät asteittain vasta vuosikymmenten kuluessa. Suomalaisen asenneilmaston kehityksen luonteen hahmottamista varten olisi ollut otollista nähdä enemmänkin vertailua muuhun Länsi-Eurooppaan. Samoin lukijan kannalta olisi ollut antoisaa lukea syvällisemminkin vuonna 1958 perustetun ja vuonna 1970 eduskuntaan nousseen Suomen Kristillisen Liiton (nyk. Suomen Kristillisdemokraatit) kannanotoista ja toiminnasta Israelin valtion tukemiseksi pitkällä aikavälillä. Käsiteltyjen puolueohjelmien ohessa erityisesti valikoidut nostot puolueen edustajien eduskunnassa pitämistä puheenvuoroista olisivat varmasti tarjonneet huomionarvoisia tulokulmia kristillisen sionismin politisoimisen historiaan. Tänä päivänäkin Suomen puoluepoliittisella kentällä kyseiseen puolueeseen usein yhdistetään – oikeutetusti tai ei – käsityksiä Israelin periaatteellisesta tukemisesta.

1900-luvun jälkipuoliskolla myös Israelin valtion kehitystä tukevien toimintojen muodot muuttuivat. Vielä vuosisadan alkupuolella merkittävänä toimintamuotona näyttäytynyt lähetystyö jäi pienempään rooliin, ja Israelin valtion rakentamista tahdottiin edistää muunlaisin tavoin. Kuuden päivän sodan jälkeiset vuosikymmenet olivat suomalaisten kristillisen sionismin kannattajien toiminnalle siinä mielessä otollista aikaa, että Israelia kohtaan esiintyi yhteiskunnassa laajaa kiinnostusta. Israeliin suuntautuneet lomamatkat kasvoivat räjähdysmäisesti, kibbutseilla käyminen Suomesta käsin oli huomattavan yleistä ja Israeliin ylläpidettiin aktiivisesti

kauppasuhteita. Stewart kuitenkin erottelee lukijan ymmärtämällä tavalla Israelissa käyneiden ja sen kanssa tekemisissä olleiden motiiveja ja keskittyy teoksen otsikon mukaisesti erityisesti kristillisen Israel-ystävyyden muotoihin ja laajuuteen. Vuosisadan lopulla Israel-ystävyyden alkoikin Suomessa muuttua suurten massojen näkyvästä ilmiöstä valikoituneen väestönosan elämäntavaksi, ja toimintaa tukeneissa organisaatioissa tapahtui muutosta.

Monenlaisille yleisöille tarpeellinen tietokirja

Yli kolme vuotta julkaisemisensa jälkeen *Luvatun maan lumo* on ajankohtainen ja käyttökelpoinen tietokirja. Teos selittää havainnollistavasti, kuinka Gazan sodan takia julkiseen keskusteluun lähes päivittäin nousevat kysymykset osan suomalaisista keskuudessa esiintyvistä halusta jatkuvasti osoittaa tukea Israelille perustuu vuosikymmenien aikana kristillisissä kansanliikkeissä vahvistuneisiin ja aikanaan suuren osan muistakin suomalaisista median avulla omaksumiin perinteisiin, vaikka kristillinen sionismi 2020-luvulla varmasti yhdistyykin melko rajatun väestönosan toiminnaksi. Samalla teos osoittaa vakuuttavasti, että Israelin valtioon liittyvien raamatullisten tulkintojen aatteellinen tausta on pitkälti muotoutunut vasta 1900-luvulla. Teoksen päättävä huomio, jonka mukaisesti Israelin valtion kehityksestä sekä sisä- ja ulkopoliittisista tapahtumista huolimatta sionismista on muodostunut osalle suomalaisista pysyvä tapa harjoittaa kristinuskoa (s. 284), heijastelee osuvasti myös tämän päivän Palestiinan asemaan liittyvässä julkisessa keskustelussa esiintyviä risteäviä mielipiteitä.

Yleisesti teos onnistuu pyrkimyksissään luoda jäsenelty kokonaiskuva kristillisen sionismin kehityksestä Suomessa. Se auttaa suhteuttamaan 2020-luvun maailmanpoliittisiin tapahtumiin liittyviä tulkintoja niiden taustoihin. Teos sopii Israelin ja Palestiinan sekä laajemminkin Lähi-idän kysymyksiä pohtiville. Lisäksi kirja antaa tärkeitä herätteitä paitsi uskonnon ja politiikan yhteyksistä myös esimerkiksi mielikuvien luomisen historiasta kiinnostuneille. Erityisesti teosta voi suositella kaikille niille, joilla on näkemyksiä tai kokemuksia kristillisen sionismin ilmenemismuodoista. *Luvatun maan lumo* antaa eväitä tarkastella ilmiön historiallista kehitystä, joita vasten lukijan on mahdollista peilata omia asenteitaan ja näkemyksiään sekä oppia uutta kokemustensa myötä itselleen tutusta ilmiöstä. Kaikkinensa Stewartin tietokirja saa vahvan lukusuosituksen. Tarvitsemme kipeästi aatehistoriallisia ymmärrystä sekä uskonnon ja politiikan välisistä suhteista että Lähi-idän kiristyneestä tilanteesta esitetyistä kotimaisista tulkinnoista.

FT Joonas Tammela työskentelee postdoc-tutkijana *De-Centring Eighteenth-Century Political Economy: Rethinking Growth, Wealth and Welfare in the Swedish Empire (DEPE)* -ERC-hankkeessa Jyväskylän yliopistossa.

Kirjallisuus

Ahonen, Paavo. 2017. *Antisemitismi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1917–1933*. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 233. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Ekedahl, Nils. 1999. *Det svenska Israel. Myt och retorik i Haquin Spegels predikokost.* Studia rhetorica Upsaliensia 2. Uppsala: Gidlund.

Ihalainen, Pasi. 2005. *Protestant Nations Redefined. Changing Perceptions of National Identity in the Rhetoric of the English, Dutch and Swedish Public Churches, 1685–1772.* Studies in Medieval and Reformation Traditions 109. Leiden/Boston: Brill.

Päivärinne, Tiina & Timo R. Stewart. 2008. *Vakaumuksena välittäminen / Med hjärta i politiken. SKL 1958–2008 KD.* Toimittaneet Esa Erävalo et al. Helsinki: KD-Mediat Oy.

Stewart, Timo R. 2015. *Ja sana tuli valtioksi. Suomalaisen kristillisen sionismin aatehistoria.* Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 22. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Stewart, Timo R. 2020. *Valter Juvelius ja kadonneen arkin metsästys.* Helsinki: Gaudeamus.

Tammela, Joonas. 2025. *Jatkuvuuksia ja valtapoliitiikan paikallisia tulkintoja. Esivalta ja alamaisuus Ruotsin valtakunnan paikallispappien saarnoissa noin 1790–1820.* JYU Dissertations 1000. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-86-1031-1>.